Ympäristöministeriö
Miljöministeriet
Ministry of the Environment

3.10.2024

Valtiovarainvaliokunta
Asunto- ja ympäristöjaosto
HE 109/2024 vp

HE 109/2024 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2025 Luku 35.10: Pilaantuneiden alueiden kunnostustilanne ja rahoitus

Yleistä

Valtioneuvosto hyväksyi Valtakunnallisen pilaantuneiden maa-alueiden riskienhallintastrategian joulukuussa 2015. Strategian päämääränä on saada Suomessa pilaantuneista maa-alueista aiheutuvat riskit terveydelle ja ympäristölle kestävällä tavalla hallintaan vuoteen 2040 mennessä. Pohjavesialueilla sijaitseville, kiireellisiksi arvioiduille kohteille tavoiteaika on vuosi 2027 vesienhoitosuunnitelmien aikataulun mukaisesti.

Tietoja pilaantuneiksi epäillyistä, todetuista, puhdistetuista sekä pilaantumattomiksi todetuista kohteista on koottu maaperän tilan tietojärjestelmään (MATTI), jonka kohdemäärä on yli 30 000. Kohteet ovat tyypillisesti vanhoja teollisuusalueita, kaatopaikkoja ja polttonesteiden jakeluasemia. Vuosittain tunnistetaan noin 600 uutta MATTI-kohdetta, jotka liittyvät useimmiten onnettomuuksiin tai rakentamisen yhteydessä havaittuihin vanhoihin pilaantumisiin.

MATTI-kohteista noin 800 arvioidaan olevan isännättömiä, vedenhankinnan kannalta tärkeillä pohjavesialueilla tai muuten herkillä alueilla sijaitsevia kohteita, joiden selvittäminen ja puhdistaminen edellyttävät valtion rahoitusta. Tehtävä on vuonna 2016 PIMA-strategian tavoitteen mukaisesti keskitetty Pirkanmaan ELY-keskukseen (Maaperä kuntoon –ohjelma), joka vastaa kohteiden selvittämisen ja puhdistamisten edistämisestä joko järjestämällä työn kokonaan valtion toimesta yleisen ympäristö- ja terveysedun näin edellyttäessä tai myöntämällä PIMA-tukilain (Laki pilaantuneiden alueiden puhdistamisen tukemisesta 246/2019) mukaista valtionavustusta.

Maaperä kuntoon –ohjelman puitteissa edistetään lisäksi valtion vastuulla olevien (19 kpl) käytöstä poistettujen ja hylättyjen vakavaa ympäristön pilaantumista tai ympäristölle tai terveydelle mahdollista vaaraa aiheuttavien kaivannaisjätteiden jätealueiden (KAJAK) seurantaa, selvityksiä ja riskienhallintatoimenpiteitä.

Pilaantuneiden alueiden kunnostustilanne

Ensisijaisesti pilaantuneen alueen selvittämisen ja puhdistamisen toteuttaa ja maksaa pilaantumisen aiheuttaja. Jos aiheuttajaa ei saada vastuuseen, toissijaisessa vastuussa on alueen haltija tai maanomistaja ja viime kädessä valtio voi vastata kunnostustoimista ja –kustannuksista. Pilaantuneita alueita on vuodesta 1986 lähtien puhdistettu noin 6 500 kpl ja näistä valtion rahoitusta edellyttäneitä kohteita on ollut noin 450 kpl.

Maaperä kuntoon -ohjelman puitteissa on vuosina 2016–2023 selvitetty valtion rahoituksella 301 kohteen pilaantuneisuus ja puhdistettu kestävästi 28 valtakunnallisesti priorisoitua riskikohdetta. Tämän lisäksi on PIMA-tukilain myötä (1.1.2020 lähtien) myönnetty valtionavustusta 48 kohteen pilaantuneisuuden ja riskien selvittämiseen sekä 40 kohteen puhdistamiseen.

KAJAK-työhön myönnetyn 1,4 miljoonan euron erillismäärärahan avulla on pystytty vuosina 2020–2024 toteuttamaan yhden kohteen kunnostus, viisi selvityshanketta sekä keräämään seurantatietoa seitsemältä kohteelta. Määräraha on sidottu käynnissä oleviin hankkeisiin, eikä työtä pystytä jatkamaan nykyisen rahoituskehyksen puitteissa. Esimerkiksi Outokummun kaupungin osalta olisi välttämätöntä saada kaivannaisjätteiden aiheuttamat laajat ja pitkäaikaiset ympäristö- ja terveysvaikutukset hallintaan ja löytää kokonaisvaltainen, sosiaalisesti ja taloudellisesti kestävä ratkaisu kaupungin kehittymisen tueksi.

Euroopan komissio on 5.7.2023 julkaissut ehdotuksen maaperän seurantaa ja kestokykyä koskevasta direktiivistä. Ehdotuksen mukaan jäsenvaltioiden tulee tunnistaa ja arvioida pilaantuneita alueita ja pyrkiä vähentämään pilaantuneita alueita koskevia riskejä annetussa määräajassa. Direktiivi hyväksyttäneen tulevan talven aikana neuvostossa ja Euroopan parlamentissa. Tämä lisännee lähivuosina pilaantuneiden alueiden riskien selvittämis- ja puhdistuspaineita merkittävästi ja edellyttää pilaantuneita alueita koskevien tietojen nykyistä tehokkaamman saataville saattamista sekä MATTI-tietojärjestelmän kehittämistä.

Pilaantuneiden alueiden rahoitus

Isännättömien pilaantuneiden alueiden selvityksiä ja puhdistuksia toteutetaan mom. 35.10.22 (ympäristön kunnostaminen ja maaperänsuojelun kehittäminen,
1 250 000 €/a) sekä mom. 35.10.61 (pilaantuneiden maiden kunnostustoimet,
1 521 000 €/a) määrärahoilla. Momentin 35.10.22 määrärahaa on leikattu vuoden 2025 talousarvioesityksessä 100 000 eurolla.

Momentilta 35.10.22 rahoitetaan Maaperä kuntoon –ohjelman henkilöstökulut, isännättömien valtakunnallisesti priorisoitujen riskikohteiden pilaantumisen selvittäminen sekä maaperänsuojelun kehittämishankkeita, MATTI-järjestelmän ylläpitoa ja kehittämistä sekä pilaantuneisiin alueisiin liittyvää kansallista ja kansainvälistä asiantuntijatyötä.

Momentilta 35.10.61 rahoitetaan PIMA-tukilain mukaiset valtionavustukset (selvittäminen ja puhdistaminen) sekä järjestämistehtävänä toteutettavat valtakunnallisesti priorisoitujen riskikohteiden kunnostukset.

Määrärahat ovat tarpeeseen nähden niukat ja eri vuosien määrärahojen yhdistäminen on välttämätöntä vaikuttavuudeltaan ja ympäristön kannalta merkittävimpien kohteiden puhdistamiseen.

Nina Lehtosalo
Neuvotteleva virkamies